

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach

LKA.410.002.08.2018
P/18/067

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/18/067 - Zabezpieczenie i zagospodarowanie zwałowisk pogórnich
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	<ol style="list-style-type: none">Anna Hulboj, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli LKA/91/2018 z 19 marca 2018 r.Tomasz Raszka, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli LKA/92/2018 z 19 marca 2018 r. <p>(dowód: akta kontroli str. 1-2)</p>
Jednostka kontrolowana	Węglokoks Kraj Sp. z o.o., ul. Generała J. Ziętka, 41-940 Piekary Śląskie ¹ .
Kierownik jednostki kontrolowanej	Grzegorz Waclawek, Prezes Zarządu ² <p>(dowód: akta kontroli str. 3-4)</p>

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, że w okresie objętym kontrolą³ Spółka skutecznie zabezpieczała środowisko przed negatywnym oddziaływaniem odpadów wydobywczych powstałych w ramach prowadzonej przez nią działalności gospodarczej. Wszystkie wytworzone odpady wydobywcze zostały poddane odzyskowi, poprzez wykorzystanie ich do rekultywacji terenów zdegradowanych działalnością górnictwem lub poprzez ich sprzedaż i przekazanie do odzysku uprawnionym do tego podmiotom. Powyższe wypełniało dyspozycję art. 4 ust. 2 do 4 ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych⁴, zgodnie z którą posiadacz odpadów wydobywczych był obowiązany m.in. w pierwszej kolejności do poddania odpadów wydobywczych odzyskowi, a jeżeli z przyczyn technologicznych był on niemożliwy lub nie był uzasadniony z przyczyn ekonomicznych, do ich unieszkodliwienia zgodnie z wymaganiami ochrony środowiska lub programem gospodarowania odpadami wydobywczymi, przy uwzględnieniu najlepszych dostępnych technik.

Spółka prawidłowo prowadziła ewidencję odpadów oraz wywiązywała się z obowiązków sprawozdawczych w zakresie wytwarzania odpadów i sposobu ich zagospodarowania.

Spółka będąc zobowiązaną do prowadzenia rekultywacji zdegradowanych terenów, większość wytworzonych odpadów wbudowywała w rekultywowane obiekty, ponosząc z tego tytułu wysokie koszty, a jedynie niewielką część sprzedawała. Nie podejmowano działań w celu wykorzystania ww. odpadów jako materiału budowlanego, gdyż w wyniku badań zleconych przez Spółkę stwierdzono, że przedstawiały one niewielką wartość użytkową. Przychody uzyskiwane ze sprzedaży

¹ Zwana dalej „Spółką”.

² Od 30 listopada 2016 r., zwany dalej „Prezesem”. W okresie poprzednim funkcję tę pełnili: Krystian Kozakowski (od 8 maja 2015 r. do 2 listopada 2016 r.), Krzysztof Hus (oddelegowany do czasowego pełnienia obowiązków Prezesa Zarządu w okresie od 2 listopada do 30 listopada 2016 r.)

³ Lata 2015-2018 (do dnia kontroli NIK).

⁴ Dz. U. z 2017 r. poz. 1849, ze zm.

stanowiły jedynie częściową rekompensatę nakładów poniesionych na eksploatację odpadów powstałych z wydobycia węgla kamiennego.

Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły: niezawierania, w zawiadomieniach kierowanych co roku do Prezydenta Miasta Piekary Śląskie, informacji o faktycznych zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji powstałych w danym roku oraz – w jednym przypadku - nieterminowego zawiadomienia Prezydenta Miasta Bytomia o zmianach powstałych w zakresie gruntów podlegających rekultywacji.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Sposób zagospodarowania odpadów wydobywczych.

Opis stanu
faktycznego

1. W dniu 8 maja 2015 r. Spółka nabyła zorganizowane części przedsiębiorstwa Kompanii Węglowej S.A.⁵ w postaci dwóch zakładów górniczych: Kopalni Węgla Kamiennego „Piekary”⁶ i Kopalni Węgla Kamiennego „Bobrek”⁷, które następnie w listopadzie 2015 r. połączono w dwuruchową Kopalnię Węgla Kamiennego „Bobrek-Piekary”⁸.

W październiku 2015 r. Spółka przyjęła *Strategię rozwoju na lata 2016-2021*⁹, w której zagadnienia związane z negatywnym oddziaływaniem odpadów wydobywczych nie były poruszane.

Cele związane z ograniczeniem negatywnego oddziaływania produkcji górniczej na środowisko określono w *Programach gospodarowania odpadami wydobywczymi*¹⁰ dla KWK Bobrek oraz KWK Piekary, zatwierdzonych przez Marszałka Województwa Śląskiego odpowiednio: w kwietniu 2012 r. i w październiku 2015 r. W szczególności, w pierwszym z nich, w celu zmniejszenia ilości odpadów wytwarzanych w poziomach wydobywczych zaplanowano następujące działania:

- zaniechanie eksploatacji pokładów o dużym zanieczyszczeniu skałą płonną (odpad wydobywczy) i wybieranie mniej zanieczyszczonych pokładów węgla,
- stosowanie na szeroką skalę klejenia skał stropowych, a tym samym likwidację opadów skał w ścianach i chodnikach,
- zastosowanie odpadów wydobywczych do wytwarzania mieszaniny podsadzkowej, produkcji kruszywa łamanego i niwelacji terenów zdegradowanych działalnością górniczą.

W drugim z ww. *Programów* zaplanowano następujące działania:

- stosowanie odpowiednio dobranych parametrów obudów zmechanizowanych ścian i kombajnów ścianowych, pozwalających na minimalizację konieczności przybierania skał otaczających podczas eksploatacji pokładów, dzięki czemu możliwa będzie poprawa jakości pozyskiwanego urobku, przy równoczesnym zmniejszeniu wypadu skały płonnej i deformacji powierzchni,
- wykorzystanie odpadów wydobywczych w technikach górniczych jako składnika podsadzki, do likwidacji zbędnych wyrobisk, w tym szybów, wypełnianie terenów niekorzystnie przekształconych (takich jak zapadliska, nieeksploatowane odkrywkowe wyrobiska), utwardzanie powierzchni, budowę wałów, nasypów kolejowych i drogowych.

(dowód: akta kontroli str. 5-14, 21-22, 32-33, 44)

⁵ Zwanej dalej „KW SA”.

⁶ Zwanej dalej: „KWK Bobrek”.

⁷ Zwanej dalej „KWK Piekary”.

⁸ Zwaną dalej: „KWK Bobrek-Piekary”.

⁹ Uchwała Nr 70/2015 Zarządu Spółki z dnia 16 października 2015 r.

¹⁰ Zwanych dalej „Programami”.

2. W okresie objętym kontrolą podstawowym sposobem zagospodarowania odpadów wydobywczych był ich odzysk poza instalacjami i urządzeniami. Spółka nie unieszkodliwiała odpadów w obiektach unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (w tym na hałdach, składowiskach czy w stawach osadowych).

(dowód: akta kontroli str. 34, 53, 105)

3. Spółka posiadała zatwierdzone *Programy* dla obu zakładów górniczych i były one aktualizowane w okresach pięcioletnich, stosownie do dyspozycji zawartej w art. 12 ust. 1 ustawy o odpadach wydobywczych.

W *Programie* dla KWK Bobrek, zatwierdzonym w kwietniu 2012 r.¹¹, określono łączną ilość przewidzianych do wytworzenia w ciągu roku odpadów: 400 000 t odpadów o kodzie 01 04 12 (odpadów powstających przy płukaniu i oczyszczaniu kopaliny innych niż wymienione w 01 04 07 i 01 04 11¹²).

Zaplanowano odzysk ww. odpadów poprzez wykorzystanie ich do: produkcji kruszywa, wytwarzania mieszaniny podsadzkowej (która znajduje zastosowanie w profilaktyce przeciwpożarowej na dole kopalni), doszczelniania ścian i czynnych zrobów, wypełniania wyrobisk oraz wykonywania korków izolacyjnych i przeciwybuchowych, niwelacji terenów zdegradowanych (terenów leśnych pole F-1 w Bytomiu-Miechowicach, stawu nr 7 przy dawnym szybie „Barbara”, obiektu przy ul. Celnej w Bytomiu, niecki poeksploatacyjnej „3A” w Bytomiu).

W lutym 2017 r. dokonano przeglądu ww. *Programu* i przedłożono go Marszałkowi Województwa Śląskiego, który potwierdził, że spełniony został obowiązek przeprowadzenia i przedłożenia przeglądu ww. *Programu* w okresie co 5 lat oraz ustalił termin przedłożenia kolejnego przeglądu na marzec 2022 r.

Zmiany dokonane w *Programie* nie wprowadzały nowych sposobów zagospodarowania odpadów i związane były z procesem restrukturyzacji zakładów górniczych i dotyczyły m.in.: zaprzestania stosowania odpadów wydobywczych do podsadzki, a także w związku z zakończeniem prac rekultywacyjnych (terenów leśnych pole F-1 w Bytomiu-Miechowicach, stawu nr 7 przy dawnym szybie „Barbara”, obiektu przy ul. Celnej w Bytomiu) dokonano aktualizacji miejsc, w których odpady służą do niwelacji terenu (wymieniono tylko nieckę poeksploatacyjną „3A” w Bytomiu). Dodano też informację o przekazywaniu odpadów wydobywczych do odzysku firmom zewnętrznym oraz wprowadzono możliwość zastosowania odpadów do produkcji kruszyw zgodnie z aktualnymi badaniami.

(dowód: akta kontroli str. 15-19, 22-26, 35, 37)

W *Programie* dla KWK Piekary zatwierdzonym w październiku 2015 r.¹³ określono następujące łączne ilości poszczególnych rodzajów odpadów wydobywczych przewidzianych do wytworzenia w trakcie prowadzenia działalności objętej programem:

– 100 000 t/rok odpadów z wydobywania kopaliny innych niż rudy metali (kod 01 01 02), ,

¹¹ Po nabyciu KWK Bobrek, w sierpniu 2015 r. Spółka wystąpiła do Marszałka Województwa Śląskiego z wnioskiem o zmianę podmiotu prowadzącego instalację wynikającą z decyzji Marszałka z 6 kwietnia 2012 r. zatwierdzającej program gospodarowania odpadami wydobywczymi dla KWK Bobrek i wydanej dla poprzedniego właściciela tego zakładu. Decyzją Nr 1588/OS/2015 z 21 sierpnia 2015 r. Marszałek orzekł zmienić podmiot prowadzący ww. instalację na Spółkę i zobowiązał ją do przestrzegania wszystkich obowiązków wynikających z ww. decyzji oraz posiadania warunków, możliwości i środków do wykonywania tych obowiązków.

¹² 01 04 07 - Odpady zawierające niebezpieczne substancje z fizycznej i chemicznej przeróbki kopaliny innych niż rudy metali, 01 04 11 - Odpady powstające przy wzbogacaniu soli kamiennej i potasowej inne niż wymienione w 01 04 07.

¹³ Po nabyciu KWK Piekary, w maju 2015 r., Spółka wystąpiła do Marszałka Województwa Śląskiego z wnioskiem o wydanie decyzji przenoszącej prawa i obowiązki wynikające z decyzji Marszałka z 13 marca 2012 r. zatwierdzającej program gospodarowania odpadami wydobywczymi dla KWK Piekary i wydanej dla jej poprzedniego właściciela. Decyzją z 9 lipca 2015 r. Marszałek umorzył jako bezprzedmiotowe postępowanie administracyjne w ww. sprawie w związku z brakiem stosownej podstawy prawnej możliwości przeniesienia ww. praw na nowy podmiot. W sierpniu 2015 r. Spółka wystąpiła do Marszałka z wnioskiem o zatwierdzenie nowego programu gospodarowania odpadami wydobywczymi i otrzymała decyzję Nr 1793/OS/2015 zatwierdzającą program 13 października 2015 r.

- 500 000 t/rok odpadów powstających przy płukaniu i oczyszczaniu kopaliny innych niż wymienione w 01 04 07 i 01 04 11 (kod 01 04 12).

Zaplanowano odzysk ww. odpadów poprzez:

- wykorzystanie w podziemnych technikach górniczych:
 - jako składnika podsadzki hydraulicznej i samozestalającej,
 - do doszczelniania zrobów, które powstały w wyniku eksploatacji prowadzonej systemem z zawalem stropu, podsadzki hydraulicznej, podsadzki suchej i innych,
 - do profilaktyki przeciwpożarowej i budowy korków izolacyjnych,
 - do likwidacji zbędnych wyrobisk, w tym szybów,
 - do wzmocnień i stabilizacji wyrobisk górniczych,
- wypełnianie terenów niekorzystnie przekształconych (takich jak zapadliska, nieeksploatowane odkrywkowe wyrobiska lub wyeksploatowane części tych wyrobisk), w tym prace niwelacyjno-rekultywacyjne: na terenie zdewastowanym działalnością ZGH „Orzeł Biały” w Piekarach Śląskich, na terenie „C” w części „C-1” w Piekarach Śląskich w dzielnicy Brzozowice – Kamień oraz na terenie likwidowanego zakładu KWK Piekary - rejon „Brzeziny”,
- utwardzanie powierzchni terenów,
- budowę wałów, nasypów kolejowych i drogowych.

(dowód: akta kontroli str. 38-42, 46-52, 56)

4. W okresie objętym kontrolą Spółka prowadziła odzysk odpadów wydobywczych poza instalacjami i urządzeniami w procesie polegającym na wypełnianiu terenów niekorzystnie przekształconych:

- niecki poeksploatacyjnej „3A” w Bytomiu¹⁴,
- terenu „C-1” w Piekarach Śląskich w dzielnicy Brzozowice – Kamień¹⁵.

Odzysk był prowadzony w miejscach wskazanych w *Programach* wymienionych w pkt 3 niniejszego wystąpienia, a także zgodnie z wymogami określonymi w tych *Programach* oraz w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie odzysku odpadów poza instalacjami i urządzeniami¹⁶.

W przypadku niecki „3A” Spółka posiadała aktualną decyzję w sprawie rekultywacji z terminem zakończenia 31 grudnia 2022 r.¹⁷, wydaną przez Prezydenta Miasta Bytomia na podstawie art. 22 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*¹⁸, w której treści podano, że dla ww. terenu Miasto nie posiadało aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a przeznaczenie terenu jest określone poprzez decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

W przypadku terenu „C-1” Spółka posiadała decyzję Prezydenta Miasta Piekary Śląskie uzgadniającą warunki rekultywacji¹⁹ na podstawie art. 106 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska*²⁰, wydaną dla poprzedniego właściciela terenu (KW SA) z terminem zakończenia 31 grudnia 2027 r.²¹

(dowód: akta kontroli str. 60-84, 161-165)

¹⁴ Zwanej dalej „niecką 3A”.

¹⁵ Zwanego dalej „terenem C-1”.

¹⁶ Dz. U. z 2015 r. poz. 796.

¹⁷ Decyzja Prezydenta Miasta Bytomia: Nr ZEC.6124.1.2013 z 21 lipca 2015 r.

¹⁸ Dz. U. z 2017 r. poz. 1161, zwanej dalej „ustawą o ochronie gruntów”.

¹⁹ Decyzja Prezydenta Miasta Piekary Śląskie: Nr 20 z 19 lutego 2007 r., zmieniona decyzjami: Nr 44 z 18 marca 2010 r. i Nr 114 z 17 maja 2017 r.

²⁰ Dz. U. z 2017 r. poz. 519, ze zm.

²¹ Decyzją Nr 162 z 22 czerwca 2015 r. Prezydent Miasta Piekary Śląskie przeniósł prawa i obowiązki wynikające z ww. decyzji na Spółkę, na podstawie art. 20 ust. 6 ustawy o *ochronie gruntów*.

Przetwarzanie odpadów na terenie niecki „3A” prowadzone było na rzecz Spółki przez firmę Haldex SA od 2014 r. w oparciu o zezwolenie na przetwarzanie odpadów poza instalacjami (ważne do 31 czerwca 2018 r.²²).

W styczniu 2017 r. spółka Haldex S.A. zwrócił się do Marszałka Województwa Śląskiego z wnioskiem o udzielenie kolejnego zezwolenia na przetwarzanie odpadów w ramach odzysku poza instalacjami i urządzeniami polegającego na wypełnianiu odpadami terenu niecki poeksploatacyjnej „3A”.

Marszałek Województwa Śląskiego uznał, że teren objęty wnioskiem nie stanowi ani wyrobiska, ani zapadliska (a tylko dla takich terenów, zgodnie z art. 41 ust. 3 pkt 1b ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o *odpadach*²³ jest on organem właściwym do wydania zezwolenia na przetwarzanie odpadów) i postanowił umorzyć²⁴ w całości postępowanie administracyjne w tej sprawie. Stwierdził bowiem, że ww. teren ma charakter łagodnego i rozległego obniżenia powierzchni terenu w formie niecki obniżeniowej, która jest przykładem deformacji ciągłej (nie dochodzi do przerwania ciągłości warstw powierzchniowych w odniesieniu do zapadliska, a niecki obniżeniowe towarzyszą podziemnej eksploatacji w każdym przypadku, niezależnie od warunków geologiczno - górniczych jej prowadzenia, zapadliska natomiast powstają rzadko, a ich głównym powodem są płytkie eksploatacje górnicze, których głębokość nie przekracza 80 m).

W związku z powyższym prace rekultywacyjne zostały wstrzymane od sierpnia 2017 r., a firma Haldex S.A. wniosła w dniu 23 marca 2018 r. odwołanie od decyzji o umorzeniu postępowania do Ministra Środowiska. Do czasu niniejszej kontroli NIK sprawa nie została rozstrzygnięta przez Ministra.

(dowód: akta kontroli str. 85-96, 106)

Spółka posiadała zezwolenia wydane przez Marszałka Województwa Śląskiego na przetwarzanie odpadów w zakresie odzysku poza instalacjami i urządzeniami poprzez wypełnianie terenu niekorzystnie przekształconego, zlokalizowanego w Piekarach Śląskich (terenu „C-1”)²⁵.

Gospodarowanie odpadami wydobywczymi polegające na ich odbiorze, transporcie i przetwarzaniu, zostało – zgodnie z art. 27 ust. 2 pkt 1 ustawy o *odpadach* - zlecone (przez poprzedniego właściciela KWK Bobrek i KWK Piekary) podmiotowi do tego uprawnionemu.

Spółka w zawartej z ww. przedsiębiorcą umowie²⁶ zastrzegła sobie prawo do audytu warunków techniczno-organizacyjnych oraz procesu realizacji umowy, tj. zgodności realizacji umowy z jej zapisami oraz posiadanymi przez wykonawcę dopuszczeniami i certyfikatami. W okresie objętym kontrolą Spółka nie korzystała z ww. prawa. W wyniku oględzin przeprowadzonych w toku niniejszej kontroli NIK na ww. terenie nie stwierdzono nieprawidłowości, tj. m.in. nie stwierdzono miejsc zalegania odpadów komunalnych lub innych odpadów innych niż wydobywcze.

(dowód: akta kontroli str. 97-104, 107, 109-160, 266-271)

5. Spółka, stosownie do wymogu określonego w art. 22 ust. 3 ustawy o *ochronie gruntów*, zawiadamiała właściwego starostę (Prezydenta Miasta Bytom) o zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji na terenie Bytomia, powstałych w poprzednich latach, z podaniem ilości zagospodarowanych odpadów wydobywczych. Zawiadomienia te dotyczyły wyłącznie niecki „3A”.

²² Decyzja Marszałka Województwa Śląskiego Nr 1247/OS/2014 z 26 czerwca 2014 r.

²³ Dz. U. z 2018 r. poz. 21, ze zm. zwanej dalej „ustawą o odpadach”.

²⁴ Decyzją Nr 721/OS/2018 z 27 lutego 2018 r.

²⁵ Decyzja Marszałka Województwa Śląskiego Nr 1730/OS/2015 z 30 września 2015 r., zmieniona decyzją Nr 2436/OS/2017 z 19 lipca 2017 r. ważna do 29 września 2025 r.

²⁶ Umowa nr 331402369 z 30 czerwca 2014 r. opisana w dalszej części wystąpienia.

Łączne ilości odpadów podane w ww. informacjach rocznych były zgodne z ilościami wynikającymi z miesięcznych kart przekazania odpadów odbiorcy.

Ww. informacje dotyczące lat 2016 i 2017 przekazano Prezydenta Miasta Bytom w ustawowym terminie (do dnia 28 lutego następnego roku), natomiast informację dotyczącą 2015 r. przekazano z nieznacznym opóźnieniem.

(dowód: akta kontroli str. 60-65)

Spółka przesyłała do Prezydenta Miasta Piekary Śląskie „informacje dot. zmian w zakresie gruntów podlegających rekultywacji” dotyczące terenu „C-1”, w których podawano, że Spółka w danym roku prowadziła niwelację terenu z wykorzystaniem odpadów wydobywczych na terenie „C-1”, wymieniono też obowiązujące decyzje uzgadniające warunki rekultywacji oraz zezwolenia na przetwarzanie odpadów. Informacje te przekazano w wymaganym terminie. W ww. informacjach brak było danych dotyczących ilości zagospodarowanych odpadów wydobywczych.

(dowód: akta kontroli str. 66-68)

6. W latach 2015 – 2017 Spółka nie przeprowadzała postępowań w zakresie gospodarki odpadami z wydobycia węgla kamiennego oraz rekultywacji terenów pogórnich z uwagi na fakt, iż z dniem nabycia KWK Bobrek i KWK Piekary Spółka przystąpiła - porozumieniem z 8 maja 2015 r. - do umowy zawartej 30 czerwca 2014 r. przez poprzedniego właściciela ww. kopalń (KW SA) z konsorcjum „Haldex-Trakt” na okres od 1 lipca 2014 r. do 30 czerwca 2018 r.. Przedmiotem tej umowy był odbiór, transport oraz przetwarzanie przez konsorcjum „Haldex-Trakt” odpadów wydobywczych i kruszyw pochodzących m.in. z ww. dwóch zakładów górniczych.

Na podstawie ww. umowy odpady z KWK Bobrek były wykorzystywane m.in. do rekultywacji niecki „3A” w Bytomiu (do sierpnia 2017 r.), a odpady z KWK Piekary m.in. do rekultywacji terenu „C-1”, będącego własnością Gminy Piekary Śląskie.

Gmina Piekary Śląskie zezwoliła na używanie terenu „C-1” – w celu dojazdu do gruntów, na których były prowadzone prace związane z koniecznością naprawy szkody spowodowanej ruchem zakładu górniczego, na podstawie kolejno zawartych umów użyczenia: z 29 października 2014 r. (zawartej z KW SA na okres do 31 grudnia 2017 r.) oraz z 29 grudnia 2017 r. (zawartej ze Spółką na okres do 31 grudnia 2017 r.). Zgodnie z postanowieniami drugiej z ww. umów, Spółka nie mogła oddawać przedmiotu użyczenia osobie trzeciej, a zakaz ten nie dotyczył gminnej spółki ZGK-EKO Sp. z o.o. z siedzibą w Piekarach Śląskich²⁷. W rezultacie tej umowy, 31 stycznia 2018 r., Spółka zawarła umowę o prowadzenie całościowych robót rekultywacyjnych na terenie „C-1” wraz ze świadczeniem wzajemnym z ZGK-EKO. W umowie tej ustalono, że wykonawca ZGK-EKO będzie świadczył na rzecz Spółki odpłatne usługi rekultywacji terenu „C-1” oraz że będzie on płacił Spółce czynsz za „uprawnienie do korzystania z terenów C-1”. Wartość ww. ekwiwalentnych świadczeń ustalono na 51 320 zł netto (za kwartał)²⁸.

(dowód: akta kontroli str. 166-179, 246-247)

Prezes Spółki oraz Kierownik Działu Ochrony Środowiska²⁹ wyjaśnili, że przyczyną zawarcia umowy z ww. spółką było zastrzeżenie przez Gminę prawa do udostępnienia nieruchomości podlegającej procesowi rekultywacji jedynie tej spółce. Zgodnie z Regulaminem udzielania zamówień w Spółce – § 9 część III ust. 2 pkt 6,

²⁷ Zwaną dalej „ZGK-EKO”.

²⁸ Wyliczono ją przyjmując, że do wypełnienia całej niecki potrzeba 375,5 tys. t odpadów, co przy wówczas obowiązującej stawce 4,10 zł netto za tonę dawało łączny koszt 1 539,5 tys. zł, a po podzieleniu tej kwoty przez liczbę 30 kwartałów (od stycznia 2018 r. do lipca 2025 r.) uzyskano kwotę 51,3 tys. zł.

²⁹ Zwanego dalej „Działem OŚ”.

Spółka mogła udzielić – za zgodą Zarządu - zamówienia w trybie zamówienia kierowanego do jednego wykonawcy, a zgody na zawarcie obu ww. umów (zarówno umowy użyczenia, jak i umowy na prowadzenie robót rekultywacyjnych) zostały ujęte w protokołach z posiedzeń Zarządu Spółki³⁰.

(dowód: akta kontroli str. 246-247, 265)

Zagadnienia związane z zawieraniem umów w zakresie gospodarki odpadami wydobywczymi nie były przedmiotem kontroli wewnętrznej.

(dowód: akta kontroli str. 247)

7. Spółka prowadziła ewidencję odpadów z zastosowaniem „Kart Ewidencji Odpadów” oraz ewidencję przekazania odpadów z wydobycia węgla z zastosowaniem „Kart przekazania odpadów”, zgodnie ze wzorem ustalonym w załączniku nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 grudnia 2014 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów³¹. W latach 2015 – 2017 Spółka wytworzyła odpady powstające przy płukaniu i czyszczeniu kopalini (kod 01 04 12), w ilościach poniżej wartości określonych w Programach, wynoszących 500 000 t odpadów na rok dla KWK Piekary³² i 400 000 t odpadów na rok dla KWK Bobrek³³.

(dowód: akta kontroli str. 180-187)

8. W latach 2015 -2017 Spółka terminowo, tj. zgodnie z art. 76 ust. 1 ustawy o odpadach do 15 marca roku następującego po roku sprawozdawczym, przekazywała Marszałkowi Województwa Śląskiego sprawozdania o wytwarzanych odpadach i sposobie ich zagospodarowania. Marszałek Województwa nie wzywał Spółki do korekty ww. sprawozdań.

(dowód: akta kontroli str. 188)

9. W okresie objętym kontrolą Spółka sporządzała sprawozdania statystyczne GUS OS-6 – o odpadach (z wyłączeniem odpadów komunalnych), odrębnie dla KWK Bobrek i KWK Piekary i przekazywała je terminowo do Głównego Urzędu Statystycznego, zgodnie z art. 30 pkt 3 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej³⁴.

(dowód: akta kontroli str. 188)

10. Na podstawie raportów tzw. elektronicznego systemu niewęglowego COIG³⁵ sporządzonych w Dziale Przeróbki Mechanicznej, obejmujących wybrane dwa miesiące każdego roku objętego kontrolą, tj.: październik i listopad 2015 r., styczeń i luty 2016 r. oraz styczeń i luty 2017 r., ustalono, że dane dotyczące ilości odpadów zawarte w kartach odpadów i kartach przekazania odpadów były zgodne z danymi źródłowymi wykazanymi w ww. elektronicznym systemie.

(dowód: akta kontroli str. 180-187, 189-201)

11. W latach 2015-2017 Spółka wytworzyła i zagospodarowała łącznie 907,3 tys. t odpadów wydobywczych (wyłącznie o kodzie 01 04 12), z tego: 236,7 tys. t w 2015 r., 335,8 tys. t w 2016 r. oraz 334,8 tys. t w 2017 r., co odpowiadało wielkościom ustalonym w posiadanych zezwoleniach.

Największe ilości ww. odpadów - łącznie 644,9 tys. t wykorzystano do rekultywacji terenów zdegradowanych działalnością górniczą (głównie na terenie niecki „3A” oraz na terenie „C-1”), z tego w poszczególnych latach odpowiednio: 201,6 tys. t, 261,3 tys. t oraz 182,0 tys. t.

³⁰ Odpowiednio: Protokół Nr 64/2017 z dnia 27 grudnia 2017 r. i Protokół Nr 06/2018 z dnia 25 stycznia 2018 r.

³¹ Dz. U. z 2014 r. poz. 1973.

³² W Ruchu Piekary wytworzono rocznie odpowiednio 52 686,66 t, 87 761,07 t i 44 418,41 t.

³³ W Ruchu Bobrek wytworzono rocznie odpowiednio 184 001,27 t, 248 046,47 t i 290 378,97 t.

³⁴ Dz. U. z 2016 r. poz. 1068, ze zm.

³⁵ W którym zapisywane są wyniki ważenia pojazdów załadowanych odpadami.

Na terenach obcych (w instalacjach bądź poza instalacjami) zagospodarowano łącznie (przekazano do odzysku firmie Haldex) 223,8 tys. t odpadów wydobywczych, z tego w poszczególnych latach odpowiednio: 32,7 tys. t, 38,3 tys. t oraz 152,8 tys. t. Sprzedano innym podmiotom łącznie 38,5 tys. t odpadów wydobywczych, z tego 2,3 tys. t w 2015 r. oraz 36,2 tys. t w 2016 r.

Zgodnie z art. 27 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o odpadach, odpady wydobywcze przekazywano podmiotom do tego uprawnionym, posiadającym odpowiednio zezwolenia na zbieranie, przetwarzanie lub transport ww. odpadów.

Nie deponowano ww. odpadów w obiektach unieszkodliwiania odpadów.

(dowód: akta kontroli str. 180-187, 202-215, 216)

Spółka posiadała wewnętrzne uregulowania w zakresie procedury przekazywania odpadów (w tym wydobywczych) innym podmiotom, tj. zarządzenia wewnętrzne³⁶ Kierownika Ruchu Zakładu Górniczego i Zarządu Spółki. Wyznaczono w nich m.in. osoby odpowiedzialne za całość zagadnień związanych z gospodarką odpadami wydobywczymi, zobowiązano te osoby do bieżącego prowadzenia ewidencji ilościowej i jakościowej odpadów z zastosowaniem kart ewidencji odpadów i kart przekazania odpadów. Spółka przekazywała odpady wydobywcze innym podmiotom zgodnie z zasadami zawartymi w ww. dokumentach.

(dowód: akta kontroli str. 180-187, 217-231)

12. W okresie objętym kontrolą Spółka nie zawierała umów z przedsiębiorcami na sprzedaż odpadów z wydobycia węgla. Odpady te były sprzedawane przedsiębiorcom na podstawie 13 pisemnych zleceń, z tego jednego w 2015 r. i 12 w 2016 r., obejmujących jednorazowo od 1 000 t do 10 000 t, po cenie jednostkowej 5,00 zł netto za tonę (w dwóch przypadkach po 8,00 zł netto za tonę). Ceny te obejmowały transport odpadów z wydobycia węgla na koszt przedsiębiorcy.

(dowód: akta kontroli str. 232-237, 244, 247)

13. Zgodnie z decyzją Prezydenta Miasta Bytom³⁷ Spółka mogła przetwarzać całość wytwarzanych odpadów wydobywczych na kruszywo. W 2015 r. zlecono dokonanie oceny możliwości wykorzystania odpadów wydobywczych o kodzie 01 04 12 do robót inżynierijno-budowlanych, drogowych, niwelacji i rekultywacji terenu. W ocenie stwierdzono, że z uwagi na znikomą mrozoodporność tych odpadów, nie przedstawiają one wartości użytkowej jako podsypka kolejowa, mogą być zastosowane jako kruszywo do betonu lub do niezwiązanych i związanych hydraulicznie materiałów stosowanych w obiektach budowlanych i budownictwie drogowym, ale wyłącznie w określonych warunkach niewymagających odporności na warunki atmosferyczne. Koszt ww. badań wyniósł 5,1 tys. zł netto.

W okresie objętym kontrolą (tylko w 2017 r.) wytworzono na potrzeby własne 15,3 t kruszywa.

(dowód: akta kontroli str. 108, 213, 238-243)

Prezes Spółki oraz Kierownik Działu OŚ wyjaśnili, że Spółka nie podejmowała działań w celu wykorzystania odpadów wydobywczych jako materiału budowlanego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o wyrobach

³⁶ Zarządzenie Wewnętrzne nr 17/D/2015 Kierownika Ruchu Zakładu Górniczego – Dyrektora Węglokoks Kraj Sp. z o.o. KWK „Piekary” w Piekarach Śląskich z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie gospodarowania odpadami zgodnie z obowiązującymi przepisami, Zarządzenie Wewnętrzne nr Dyrektora Kopalni Węglokoks Kraj Sp. z o.o. KWK Bobrek-Piekary nr 48/D/2016 z dnia 8 września 2016 r. w sprawie nadzoru i kontroli w zakresie gospodarki odpadami, Zarządzenie Wewnętrzne Zarządu Węglokoks Kraj Sp. z o.o. nr 13 z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie gospodarowania odpadami zgodnie z obowiązującymi przepisami.

³⁷ Decyzja Prezydenta Miasta Bytom Nr ZEO.6233.20.2015 z dnia 30 marca 2015 r. – zezwolenie na przetwarzanie odpadów wydane dla KW SA Oddział KWK Bobrek-Centrum Ruch Bobrek w Bytomiu, oraz decyzja Prezydenta Miasta Bytom Nr ZEO.6233.20.2015 z dnia 30 lipca 2015 r. przenosząca prawa i obowiązki z ww. decyzji na Spółkę.

*budowlanych*³⁸, w związku z otrzymanymi wynikami oceny oraz docelowym wykorzystaniem odpadów wydobywczych do prowadzenia prac rekultywacyjnych.

Wyjaśnili też, że Spółka nie poszukiwała odbiorców odpadów, gdyż sama zobligowana była do prowadzenia rekultywacji podległych terenów, a znaczną część wytworzonego przez siebie odpadu wbudowywała w obiekty rekultywowane. Prowadzenie rekultywacji za pomocą materiału własnego znacznie obniżało koszty, w związku z tym nie poszukiwano innej formy zagospodarowania odpadów wydobywczych. W związku z kończącą się umową z dniem 30 czerwca 2018 roku i koniecznością uruchomienia nowego postępowania na odbiór, transport i przetwarzanie odpadów wydobywczych i kruszyw, Spółka jest w trakcie analizy, dotyczącej określenia przyszłych form i kierunków zagospodarowania odpadów, aby było to najbardziej opłacalne ekonomicznie, przy jednoczesnym zabezpieczeniu interesów Spółki pod względem spełnienia obowiązku rekultywacji terenów pogórnicznych.

(dowód: akta kontroli str. 248)

14. W okresie objętym kontrolą łączne koszty odzysku odpadów wydobywczych (obejmujące koszty rekultywacji terenów, odbiór, transport oraz przetwarzanie odpadów wydobywczych w instalacjach wykonawcy, a także koszty robót inżynierskich na własnym terenie) wyniosły 5 327,0 tys. zł, z tego 4 506,3 tys. zł w KWK Bobrek i 820,7 tys. zł w KWK Piekary.

Łączna wartość sprzedaży odpadów wydobywczych (wyłącznie w Ruchu Piekary) wyniosła w tym okresie 210,9 tys. zł, w związku z tym w niewielkim stopniu wpłynęła ona na obniżenie kosztów gospodarowania tymi odpadami.

(dowód: akta kontroli str. 232-237)

15. W wyniku przeprowadzonych przez NIK oględzin jednego z miejsc odzysku odpadów z wydobywania węgla, prowadzonego poprzez wypełnianie nimi terenów niekorzystnie przekształconych (terenu „C-1”) stwierdzono, że do wypełnienia niecki używano wyłącznie odpadów wydobywczych o kodzie 01 04 12. Ich transport odbywał się koleją, następnie były przewożone samochodem ciężarowym do krawędzi niecki oraz - po rozładunku spychane w dół niecki przy pomocy spychacza.

Na całym obszarze objętym oględzinami nie stwierdzono miejsc wykazujących objawy początków pożaru endogenicznego, miejsc przepalonych, ani miejsc zalegania odpadów komunalnych lub innych odpadów niż te używane do wypełniania niecki.

(dowód: akta kontroli str. 266-271)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Spółka nie dopełniła wymogu określonego w art. 22 ust. 3 ustawy o *ochronie gruntów*, tj. zawiadamiania właściwego starosty (Prezydenta Miasta Piekary Śląskie) o zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji powstałych w kolejnych latach okresu objętego kontrolą.

Spółka przesyłała do Prezydenta Miasta Piekary Śląskie, w terminie do dnia 28 lutego każdego roku, pisma zatytułowane: „Informacje dot. zmian w zakresie gruntów podlegających rekultywacji”, z treści których wynikało wyłącznie, że w danym roku prowadziła ona prace rekultywacyjne - niwelację terenu z wykorzystaniem odpadów wydobywczych - na terenie „C-1”.

(dowód: akta kontroli str. 66-68)

³⁸ Dz. U. z 2016 r. poz. 1570, ze zm.

Prezes Spółki oraz Kierownik Działu OŚ wyjaśnili w tej sprawie, że ze względu na fakt, że na terenie „C-1” lokowano niewielką ilość odpadów wydobywczych, informacja wydawała się być wystarczająca, Urząd Miasta nie wzywał Spółki do uzupełnienia przesłanych informacji, a z ustawy o *ochronie gruntów* nie wynika wprost co należy uwzględnić w przesłanej informacji.

(dowód: akta kontroli str. 249)

W ocenie NIK pisma te nie mogą być uznane za spełniające wymagania określone ww. przepisem. Obowiązujące przepisy w tym zakresie nie precyzują wprawdzie, jakie dane konkretnie taka informacja powinna zawierać, jednakże w treści przesłanych informacji nie zawarto żadnych danych o zmianach będących następstwem prowadzonej rekultywacji w danym roku, co jest istotą zawiadomień, o których mowa w ww. przepisie. Skutkiem powyższego Prezydent Miasta Piekary Śląskie pozbawiony był informacji o faktycznych zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji na terenie Miasta, wynikających z działań Spółki w kolejnych latach okresu objętego kontrolą

(dowód: akta kontroli str. 232)

2. Spółka zawiadomiła Prezydenta Miasta Bytom o zmianach powstałych w 2015 r. w zakresie gruntów podlegających rekultywacji pismem z 1 marca 2016 r. (data wysłania 3 marca 2016 r.), tj. 4 dni po terminie określonym w art. 22 ust. 3 ustawy o *ochronie gruntów* (tj. do 28 lutego następnego roku za rok poprzedni).

(dowód: akta kontroli str. 60-61)

Prezes Spółki oraz Kierownik Działu OŚ wyjaśnili w tej sprawie, że Spółka wysyłając ww. informację sugerowała się terminem wskazanym w piśmie Urzędu Miasta Bytomia z prośbą o udzielenie informacji o zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji, które wpłynęło do Spółki 23 lutego 2016 r., i w którym wskazano termin udzielenia odpowiedzi na 14 dni od daty otrzymania ww. pisma.

(dowód: akta kontroli str. 248-149, 252)

W odniesieniu do powyższych wyjaśnień NIK stwierdza, że obowiązek przesyłania właściwemu organowi (bez wezwania) zawiadomień o zmianach powstałych w ciągu roku w zakresie gruntów podlegających rekultywacji oraz termin ich przesyłania wynika wprost z przepisów ustawy i jest niezależny od ewentualnych wezwań tego organu.

IV. Uwagi

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o *Najwyższej Izbie Kontroli*³⁹, zwraca uwagę na obowiązek, wynikający z art. 22 ust. 3 ustawy o *ochronie gruntów*, zawiadamiania właściwego organu w terminie do 28 lutego każdego roku o powstałych w poprzednim roku zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o *NIK* kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

³⁹ Dz. U. z 2017 r. poz. 524, ze zm., zwanej dalej *ustawą o NIK*.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag

pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach.

Zgodnie z art. 62 ustawy o *NIK* proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

Katowice, dnia 28 czerwca 2018 r.

**Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach**

**Kontroler
Anna Hulboj
Gł. specjalista kontroli państwowej**

.....